

„Ezek a fiúk mind kint voltak Münchenben, ugye festőiskolában, és hát ott dolgoztak mindannyian, a Baktay, az én férjem, a Walleshausen, szóval valami négyen voltak kint. Akkor jött a háború...” – kezdte 1986-ban visszaemlékezését a tánc- és mozdulat-

20 Kelényi Béla

CSILLAGTÁNCOS, AVAGY A „NAGY SPORTOLÓ NŐ” ÉS AZ INDIÁNOK

művész Mirkovszky Mária arra az időszakra, amikor a müncheni Hollósy-festőiskola utolsó generációjának tagjai az I. világháború után hazajöttek a frontról, és megpróbálták az életüket újrakezdeni.¹ Ez egyben újjáéledése volt annak a baráti művészár-

saságnak, amely megszokta, hogy a munka mellett „sokat szórakoznak”, azaz 1919-től fogva folytatták a Münchenben életük részévé vált szerepjátékokat: színdarabokat, könyvélményeket, szituációkat rendeztek meg egymás között. A társaság tagja lett a kor divatjának megfelelően „nagy sportoló nő”, Mirkovszky Mária is, aki esetenként lakásában biztosított helyet az illetén eseményeknek, miközben a müncheni „fiúk” egyikével, Detre (Diettmann) Szilárdal működtette az 1920-tól emigrációban élő Dienes Valéria által alapított Orkesztikai Iskolát.² Ez az időszak az egykori müncheni festőnövendékek továbbí életpályáját is alapvetően meghatározta. Miközben a társaság vezéralakja, Baktay Ervin a festészeti tanulmányok folytatásával vívódva lassan áttért az India szellemiségével való foglalkozásra, addig a többiek, Detre, Blattner Géza és Walleshausen Zsigmond is mással próbálkoztak. 1919 márciusában, Rónai Dénes fotográfussal együttműködve mutatták be árny- és báb-játékos előadásukat, melyet az általuk használt síkbábokról *Wayang-játékok*nak neveztek el.³ Bár a vállalkozás csak egyetlen előadást ért meg, mindhármuk későbbi életét alapvetően befolyásolta.

Közben a társaság játékos kedve sem maradt tétlen. 1919-től fogva rendezték meg az antik rituálékat meglehetősen profán módon felidéző *Symposionok*at Eroinos Baktaios Huliganos (Baktay Ervin) vezényletével, Hellogabalus Pictor (Blattner Géza) Donáti utcai lakásában.⁴ A rendszeres résztvevők között volt Sigismundus Snazilus (Walleshausen Zsigmond) és Domina Orchestica (Mirkovszky Mária), aki 1921-ben ment férjhez Constantinus Pictor Aulicushoz⁵ (Detre Szilárd).⁶ Baktay 1924-től fogva azonban már másik társasági játékot, a vadnyugat életét megjelenítő *Wild West Zree Meetingeket* kezdte el nagy műgonddal megszervezni,⁷ a *Symposionok* pedig 1925-ben véget értek, miután Blattner Párizsba távozott. Ebben az időszakban költözött ki Detre is Párizsba,⁸ a vadnyugati „város” életében pedig már Mirkovszky

sem vett részt, mivel 1926–1927 körül férje után utazott. 1929-ben Blattner megalapította az újszerűségével nagy hatást gyakorló Arc-en-Ciel bábszínházat,⁹ melyben Detre (Constant Detré), majd később Walleshausen is tevékenyen részt vett. Mirkovszky különböző párizsi színházakban lépett fel, tervezett koreográfiákat is,¹⁰ 1931-ben azonban Detre nélkül költözött vissza Magyarországra, hogy folytassa sokrétű oktatási tevékenységét. Baktayval és baráti körével való kapcsolata sem szakadt meg; az év nyarán Mirkovszky már a zebegényi indián tábor résztvevője volt.

A zebegényi táborozásról a *Színházi Élet* cikkének írója, Gelléri Andor számos kitűnő fényképet készített. Ez az anyag majdnem teljesen fennmaradt: az első tábor fényképeit tartalmazó, külön albumnyi kép Baktay Ervin hagyatékában, jó néhány felvétel pedig Mirkovszky Mária fényképei között. Utóbbiak alig különböznek a Baktay-hagyatékban találhatóktól, érdekes módon azonban – az újságcikk alapján – mindkettőből több olyan felvétel hiányzik, melyek Mirkovszkyt Baktayval együtt, indián öltözetben ábrázolják. A Gelléri által készített fotókon jól kivehető a gondos előkészületek után kialakított indián ruházat és felszerelés. A pazar tollkoronák mellett a ruházatotokat díszítő gyöngyhímzések, a pajzsok kifestése, a fegyverek és a sátrak mindmind előre megtervezett munkáról árulkodnak. Bár a visszaemlékezések szerint Mirkovszky csak ezen, az első táborozáson vett részt, a következőn, az 1934-ben Verőcei-szigeten megrendezetten is valószínűleg ott lehetett, mert visszaemlékezéseiben a következő részlet szerepel: „Verőce, ott Nógrád mellett. Jött az ellentábor, a „piszkos-lábúak” jöttek, jöttek föl a Dunán, és ugye őrült le volt menve a Duna, és akkor nagy-nagy iszapon köllött [átjönni], úgyhogy aki följött oda hozzánk a sátorba, annak mind idáig fekete lett a lába, hát elneveztük őket, a látogatókat feketelábúaknak...” De sajnálatos módon erről a nevezetes eseményről nem maradt fenn fotó...¹¹ A Mirkovszky-hagyaték többi fényképe alapján az is megállapítható, hogy a kihagyott párizsi évek ellenére Mirkovszky ebben az időszakban Baktay legszűkebb baráti köréhez tartozott, s közel állt Baktay épp akkor megözvegyült barátnőjéhez, Murányi Judithhoz is. Hagyatékában Baktay családjának néhány olyan fényképe is fennmaradt, melyeket Amrita Sher-Gil édesapja, Umrao Singh készített.

¹ Lőrinc László beszélgetése Mirkovszky Máriával, 1986 február. Hangfelvétel leírása, gépirat. OSZMI Bábgyűjtemény.

² Lásd erről Boreczky Ágnes – Fenyves Márk: Dienes Valéria bécsi évei és az Orkesztika Iskola. *Továbbélő utópiák – magyar életreform-törekvések és nemzetközi recepciós hatások.* (szerk. Németh András, Vincze Beatrix) Neveléstudomány-történeti tanulmányok. Gondolat Kiadó, Budapest, 2017, 122–140.

³ Lásd erről Tészabó Júlia: Detre Szilárd (1891–1945) bábos, festő, író, rendező. Egy magyar művész a századelő művészeti törekvéseinek vonzásában. *Továbbélő utópiák – reformpedagógia és életreform*

a 20. század első felében (Szerk.: Németh András, Pukánszky Béla, Pirka Veronika), Gondolat Kiadó, Budapest, 2014, 133–136.

⁴ Lásd erről Lőrinc László: *Symposionok, orgiák, murik. Kosztümös összejövetelek a húszas évek első felében. Az indológus indián. Baktay Ervin emlékezete.* Szerk. Kelényi Béla. Hopp Ferenc Kelet-ázsiai Művészeti Múzeum, Budapest, 2014, 55–66.

22 ⁵ Detre Baktay osztálytársa volt a Zerge utcai Főreáliskolában (ma Vörösmarty Gimnázium), akit eminens természete miatt „aulikus hernyó”-nak hívtak, lásd Baktay Ervin: *Homo ludens. Emlékeim nyomában.* Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2013, 156–157.

6 A házassági tanúk Baktay és barátja, Róna László építész (Architectus) voltak, akinek felesége, Murányi Judit (Domina Judicia) ugyancsak Baktay közeli ismerőse volt. Detre Szilárd és Mirkovszky Mária házassági kivonatát lásd <https://familysearch.org/ark:/61903/3:1:S3HT-D1D7-5FR?cc=1452460>

7 Lásd erről Hegyemegi Kiss Áron: Baktay és a Wild West Zree Meetingek. *Az indológus indián. Baktay Ervin emlékezete.* Szerk. Kelényi Béla. Hopp Ferenc Kelet-ázsiai Művészeti Múzeum, Budapest, 2014, 263–271.

8 Lásd erről Tészabó, 2014, 138–140.

⁹ Lőrinc László: „Nyelvemlékek” és „nyelvújítás” Blattner Géza bábszínházában (1919–1930). *szcenárium IV. évf., 2. sz., 2016. február, 81–89.*

¹⁰ Vincze Gabriella: Adalékok a magyar mozdulatművészek párizsi korszakához. *Enigma, XX. évf., 2013/76. sz., 35–37.*

¹¹ Lőrinc László *beszélgetése Mirkovszky Máriával, 1986*

A zebegényi tábor fényképei Mirkovszky Mária hagyatékából

Murányi Judit és Mirkovszky Mária. Ismeretlen felvétele, 1931 körül.
Mirkovszky Mária hagyatéka, Mozdulatművészeti Gyűjtemény